

Az engesztelés éve. Imaév a nemzet lelki megújulásáért 2006. Em-lékkönyv, Szent István Társulat, Budapest 2007, 228 pp.

A nemzet lelki megújulásához hozzátartozik a magyarság viszonyának megújítása is elsősorban szomszédos nemzetársaihoz. Köztudot-tan nem könnyű feladat és hegyet mozdító hit nélkül nem is lehetséges, hiszen nemzeti ünnepeink már belülről is megosztanak bennünket. Az imaév a nemzet lelki megújulásáért azt a tartalmat is magában hordozta, hogy a keresztény szeretet parancsa a nemzetek közösségében is érvényes. A szép kiállítású kötet lapozgatása ennek tanúságául is szolgál.

„A Teremtő terve szerint jöttek létre a nemzetek ... az Isten színe előtti önbecsülés egyben a többi népek iránti tiszteletünk alapja is ... tudjunk Isten előtt bűnbánatot tartani, és őszinte szívvel, emelkedett nagylelkűséggel másoknak megbocsátani.” (8. p.)

Bíboros főpásztorunk 2006. január 15-én Árpád-házi Szent Margit ünnepén Szent Benedekre, Európa védőszentjére hivatkozott, az *ora et labora* lelkületre, s ezzel is összefügg Orosch János – Ján Orosch pozsony-nagyszombati segédpüspök szentbeszéde január 18-án Bácsfán, az imaév megnyitásán. A szlovákiai főpap pasztorációja egyetemes egyházunk munkálkodásának tanúsága a felföldi magyarság körében. Az egyetemességnek ez a mind határozottabb elkötelezettsége köszön vissza Erdő Péter szavaiban január 28-án a Magyar Katolikus Rádióban: Szűz Máriában ... „népünk is édesanyját tiszteli ... Hogy közben a szomszéd népek, szlovákok, osztrákok, horvátok és mások is édesanyjukként tisztelik, annál vigasztalóbb számunkra ...” (25. p.) Főpásztorunk konkrét munkálkodása nyilvánult meg március 11-én a Magyar Katolikus Újságírók Szövetségénél tartott előadásában: „További szimbolikus gesztusokra is készülünk. Ennek egyik ideális relációja a szlovák-magyar kapcsolat ... nemcsak a magyar nyelven tudó püspökök ... hanem például Vladimir Filo püspök úr és Alojz Tkáč érsek úr is gyönyörű levelet írt ... vonzza őket emlékezetünk megtisztításának gondolata.” (42. p.) Egyházunk önzetlen s egyben határozott elkötelezettsége nyilvánul meg primásunk bodollói szentbeszédében Szent István ereklyéjének ajándékozásakor: „Közös lelki örökségünk és mai katolikus életünk szolidaritása és barátsága jegyében adom át ... a Szent István király tiszteletére szentelt makrancsi templom részére ... hálás köszönetet mondok ... a lelki egységnek számos jeléért, amelyet a szlovákiai magyar katolikusok és a szlovák püspökök, papok és hívek részéről is tapasztalunk ... az imaév kapcsán.” (53. p.) Főpásztorunk következetes irányvonalát jelzik szavai április 16-án a Keresztény élet hasábjain: „Nagyon fontos, hogy Európa

népei ... a lelki kiengesztelődés által is közeledjenek egymáshoz.” (65. p.)

Nem maradnak el a visszhangok sem. Orosch János türelemmel elemzi szlovákiai magyar püspökség létrehozásának nehézségeit. Nem hallgatja el magyarok és németek kitelepítését, helyükre szlovákok érkezését, minek következtében „gyakorlatilag ma már nincs tiszta magyar” település. (75. p.) A *már* okainak keresztény feldolgozása kétségtelenül keresztény alázatot, megbocsátást követel. Ján Orosch ezt így fogalmazza meg: „Vannak szlovákok, akik számára nem vagyok elég jó szlovák, vannak magyarok, akik számára nem vagyok elég jó magyar. De Jézus sem volt elég jó zsidó az akkori zsidók számára, mert nem harcolni jött a rómaiakkal, hanem őket is a szeretet evangéliuma által akarta megközeleltetni.” (76. p.)

Az egész kötet egyik legmeggrázóbb vallomása a pilisi szlovák gyökerű Majnek Antal munkácsi püspök csíksomlyói beszédéből hangzik: „Nem tehet a nemzet megújulásáért semmit az, aki képtelen engedni vélt igazából felesége és férje, anyja vagy menyje előtt.” (87. p.) Nem sok „célzatosság” kell „válogatásunkhoz”, mert a kötet anyaga gazdagon biztosítja a nemzetpedagógia gyakorlati lehetőségeit. Erdő Péter bíboros örömmel adta hírül 2006. június 11-dikén Lengyelországban a świetykrzyzi kolostor alapításának 1000. évfordulóján, hogy sikerült felújítani Nagyszombat – Esztergom Nagyszemináriumának épületét, amelynek Szent Adalbert Központ lett a neve, s ahová „Különös szeretettel várjuk lengyel, szlovák, cseh és más közép-európai kutatók és oktatók érkezését, akik azon fáradoznak, hogy közös keresztény hitünk alapján teljesebb és gazdagabb képet alakítsanak ki népeink közös történelméről.” (96. p.)

Június 29. ünnep a magyar-szlovák szellemi összefüggésrendszer történetében. Akkor cserélte ki a két püspöki konferencia a kölcsönös bocsánatkérés és megbocsátás dokumentumát. Méltó lenne jelentőségéhez, ha évfordulós szentmisében idéznénk fel útmutatását, hiszen František Tondra szavaival „... Krisztusban egyek vagyunk. Egy Egyház vagyunk ... El akarjuk feledni múltbeli közös együttélésünk negatívumait. Mindazt pedig, ami pozitív volt, egymás kölcsönös gazdagodására akarjuk használni a lelkiélet és a kultúra területén ...” (107. p.)

E gazdag szellemiségű emlékkönyvben nem szerepelhet az a sok mély értelmű gesztus, ami különösen is kiemeli szlovák kapcsolataink gyakorlati gondozását. Főpásztorunk néhány szlovák nyelvű köszöntő szava Salkaházi Sára boldoggá avatásán és Kassa alpolgármesterének szlovák nyelvű szentírásolvasása a nyugalmazott főrabbi beszédével együtt olyan mélységű kiengesztelődés útját jelzi, amire valóban csak egyetemes egyházunk képes. (142-147. p.)

Főpásztorunk hangsúlyozott útmutatása a fatimai nemzeti zárán-doklaton is felhangzott október 19-én mondott szentbeszédében: „A kiengesztelődési találkozó, amelyre a szlovák és a magyar püspökök Esztergomban jöttek össze, reményünk szerint képes arra, hogy a múlt minden terhe ellenére szeretetben és együttműködésben közelítse egymáshoz térségünk népeit. Ebben katolikus hitünknek különösen nagy küldetése van.” (173. p.)

A nemzetkapcsolati regiszter gazdagsága hangsúlyosan jelenik meg az engesztelő imaévet záró körlevélben: „Különleges fénysugár volt számos protestáns testvérünk részvétele ... továbbá a szomszédos országokban élő számos szlovák és más nemzetiségű katolikus őszinte szeretetből fakadó csatlakozása is.” A megbékélés leveleinek június 29-i aláírása nem maradt hatás nélkül ... „Az északi szomszédságunkban előfordult magyarelles események szlovák püspöktestvéreink határozott bíráló szavait váltották ki, majd a kiengesztelődést munkáló találkozókhöz vezettek a két ország köztársasági elnöke között Besztercebányán, valamint a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen.” (198. p.)

Az Emlékkönyv szerkesztésében közreműködött Süllei László, Erdő Zsuzsa, Tóth János Csaba, Míg Balázs, Zubreczki Judit, Szászvári Gabriella.

Miroslav Števík – Filip Fetko: Rubrum Clastrum – Vörös Kolostor 1320-1563, 1563-2007, Ólubló (Stará Lubovňa) 2007, 40 pp.

A gyönyörű képes füzetet a Lubovnianske múzeum adta ki a „Többnyelvű múzeumok” projekt keretében a magyarországi MOL Új Európa Alapítvány szponzorálásával. Ábrahám Barna, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK Szlavisztika – Közép-Európa Intézete adjunktusa fordította magyarra.

A könyvészeti adatok önmagukért beszélnek. Lehetséges a közös múlt közös feldolgozása. A kartauziak után a XVIII. század elejéig világiak birtokolták, majd 1704-ben a kamalduliak buzgólkodtak a Dunajecmenti kolostorban. Jeles képviselőjük, Romuald Hadvabný az 1740-50-es években a Pázmány kezdeményezésére irodalmivá vált nyugat szlovák nyelvjárásra fordította a Bibliát és részt vett egy latin-szlovák szótár munkálataiban is.

Koltai András: Bevezetés a piarista rend magyarországi történetének forrásaiba és irodalmába, Piarista Tartományfőnökség, Budapest 2007, 275 pp.

Példás kiadvány, méltán sorolható 2006. engesztelő szellemiségéhez. Terminológiájában pontosságra törekszik, hiszen a *magyarországi* terminust használja. A mai Szlovákiát – igen helyesen – történetileg nem kezeli külföldnek. A 6. fejezetként következő Kitekintő rész Ausztriával kezdődik, kiváló cseh-morva-sziléziai szakbibliográfiát közöl, Lengyelország és Litvánia – ez is igen helyes párosítás! – majd Németország és Svájc zárja a sort. A szlovák szakirodalom természetesen a legbővebb, hiszen a piaristák felföldi tevékenysége az egész magyar-szlovák interetnikus összefüggésrendszer feloszthatatlan közös egysége. Koltai András nyitrai előadása (*Nitra ako centrum piaristickej provincie v Uhorsku v prvej polovici 18. storočia* – Nyitra mint a magyarországi piarista rendtartomány központja a 18. század első felében) különösen érzékelteti a rendi együttműködés folyamatosságát, hiszen az előadás a nyitrai piarista kollégium és gimnázium 300. évfordulója tiszteletére rendezett konferencián hangzott el.

Koltai András tudományos objektivitása példaadó abban is, hogy *Regnum Hungariae* – Magyarhon egyes országrészeiről – a későbbi Szlovákia, Románia, Horvátország, Dalmácia – is külön csoportosítja a piaristákra vonatkozó adatokat. A szlovák szakirodalom azonban mindenütt természetes gazdagságának megfelelően szerepel.

Az adattár kiváló nemzetközi értékű és színvonalú kézikönyv kutatóknak, régióink kultúráját oktató pedagógusainknak, a keresztény erkölcsi értékrendet követő „közismereti” érdeklődőknek – és nem utolsósorban papjaink gyakorlati pasztorációjában határainkon innen és túl. Hit és tudomány szerves összefonódása, nemes tanúságtétel tehát.

Debreceni értelmiségiek levelei Dobai Székely Sámuelhez, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Piliscsaba 2007, 130 pp. Szerk., bev. Illik Péter, jegyz. Maczák Ibolya. (Pázmány Irodalmi Műhely - Források)

Itt is „beszélnek” a könyvészeti adatok. A műhely sorozatában Bucholtz György peregrinációja, Kalmár György nyelvújító munkálkodása, Pázmány Péter gráci filozófiai disputái, ferencesek 17. századi prédikációi előzik meg a protestáns Dobainak küldött leveleket, főként

1760-1770 között. Persze, a recenzens számára egyetemes magyarországi művelődésünk szlovák összefüggései szolgálnak további örömteli, váratlan és mégis természetes adalékokkal. Mi köze lehet a „magyar” Debrecennek „szlovák” vonatkozásokhoz?

Dobai Székely Sámuel, a tudós katonatiszt egy ideig a hazánk szlovák kultúráját is gyarapító Bél Mátyás munkatársa volt, és 1753-ban Eperjesen telepedett le. A Debrecen – Eperjes protestáns „tengely” Kelet-Magyarország két tudós akadémijából nyújt további kutatásra és új érték-fogalmazásra intő adalékokat. Sinai Miklós debreceni professzor köszöni az eperjesi regruta könyvkölcsönzését, különösen Abrahamides Izsák gyászbeszédét Thurzó György fölött. A dokumentum tipikusan „hungarus”, hiszen Izák Abrahamides evangélikus szuperintendens a magát szlovák nyelvűnek nevező, cseh liturgiát követő egyház 1610. évi zsolnai zsinatának egyik vezető személyisége. Humanista nevét, a Hrochotiust a magyar Horhát ősi szláv alakjából, a Hrochotból alakította. Tserkő Mihály, a palatinus magyar nyelvű titkára is fordított tótból halotti prédikációkat. Eliáš Láni – azaz Lányi Illés, az evangélikusok másik szuperintendense tollából. Az eredeti tót, azaz cseh nem maradt fenn. Ugyancsak érdekelte Sinai professzort Stöckel Postilláinak bevezetője, és reméli, hogy a kapitány bukkan még hasonló érdekes anyagokra „Zollyom vármegyei uttyában valahol ... olly helyyeken ... hol meg sem gondolná valaki.” (37. p.)

A huszadik század két tragédiájával zárjuk szemlénket. Az egyik a csernovai, amikor a Rózsahegy melletti faluban 1907. október 27-dikén csendőrsortűz végzett tucatnyi emberrel s ugyanannyi lett súlyos sebesült. Az ok: templomszentelés. A helyi lakosok Andrej Hlinka plébánoshoz ragaszkodtak, a hatóság mást erőszakolt rájuk. A nemzetközi visszhangot kiváltó esemény mindenképpen *tragédia* volt, a vétkes keresése alapos tudományos munkát igényel. Ezért tartom ebben a formájában rossznak P. Juraj Dolinský jezsuita atya írását (*Černovská tragédia vo svetle archívnych dokumentov*, A csernovai tragédia levéltári dokumentumok fényében) a *Viera a život* (Hit és élet) című patinás katolikus folyóirat 2007. októberi számában. A nyilvánvalóan évfordulós cikkben egyetlen levéltári adat sincs. Minden hivatkozás egyoldalú tájékoztató szerzőkre történik, nagyrészt a század húszas éveiből. Ha már a címben jelzett levéltári források hiányoznak, legalább hivatkozni kellett volna a szerzőnek Roman Holec történész 1997-ben megjelent, *Tragédia v Černovej a slovenská spoločnosť* (A csernovai tragédia és a szlovák társadalom) című munkájára, amit a turócszentmártoni Matica slovenská adott ki. Ez a

szlovák kiadvány – valóban levéltári adatokra hivatkozva – árnyaltabban értékeli a szomorú eseményt, és további kutatásokat tart szükségesnek az igazság feltárásához.

Hasonló tragédia a szlovák nép és a katolikus egyház történetében Jozef Tiso köztársasági elnök szerepe. Ingrid Graziano és Eördögh István: *Jozef Tiso és a szlovákiai holokauszt* (METEM, Budapest 2006) című könyve a tragikus élet legsötétebbnek értékelt vonulatával foglalkozik. A szerzők alapos munkát végeztek, de a szlovák szakirodalmat – bár hivatkoznak rá – alig veszik figyelembe. Tiso tragédiájának elemzése nehezen érthető a szlovák társadalmi háttér alaposabb vizsgálata nélkül. A dunaszerdahelyi NAP kiadó gondozásában 1997-ben megjelent kötetben az egyik szerző, G. Kovács László (a Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK Szlavisztika – Közép-Európa Intézet adjunktusa) így fogalmaz Epilógusában: „... nem tartozott a hagyományos erkölcsi értékeket elvető, a gátlástalan terrort és a népirtást politikai eszköztárukba beemelő személyiségek közé. Népe és országa iránti kötelelességérzetét és felelősségtudatát, patriotizmusának őszinteségét, szociális érzékenységét semmiképpen sem lehet elvitatni tőle ... Kezdetől fogva kényszerhelyzetben volt, nagy belső és külső nyomás nehezedett rá. De a ... legnagyobb politikai hatalommal és tekintéllyel bíró politikusként ... felelősséget viselt mindazokért a cselekedetekért, amelyek lemoshatatlan szégyenfoltként maradnak meg a történelmi emlékezetben.”

Mindkét szlovák tragédia okai között erőteljes szerepe van a szláv összetartozás szélsőséges formájának, a pánszlávizmusnak. A szlovák nemzetté válást is befolyásolta, és hatása Csernova ügyében sem zárható ki. Tiso német elkötelezettségét éppen az a felismerés erősítette, miként veszélyeztette a cseh-szláv politika a szlovák nemzeti érdekeket. Ezért is igen fontos ismeretanyagot közlő kiadvány Gecse Géza *Bizáncról Bizáncig. Az orosz birodalmi gondolat* című könyve a Nemzeti Tankönyvkiadó gondozásában. (E kiadás az 1993-ban *Epizódok az orosz pánszlávizmus történetéből* alcímmel megjelent munka bővített változata.) A faji, elsősorban nemzeti alapokra építő politika előbb-utóbb mindenütt tragédiát okoz, hiszen külső hódításra, totális belső terrorra tud csak építeni. Ehhez szüksége van megsemmisítendő ellenségekre, szellemi, erkölcsi rombolásra, történelemhamisítására, harcos antiszemitizmusra. Korunk döbbenete, mi vé lett a szlávok a szovjet uralom következtében. Éppen a szlávok szenvedte és szenved a legtöbbet a szovjet típusú pánszlávizmus metelyétől.

A szerző minden olyan doktrínát pánszlávizmusnak tekint, amelynek célja Európa szláv szempontok szerinti újrendezése. A pánszlávizmus latin kifejezése éppen szlovák tollból eredt, Ján Herkeľ budai

Grammaticájában. Ő volt az első szlovák, aki tudatosan próbálkozott a szlovák katolikusok és evangélikusok nemzetérdekű közelítésével és pest-budai szláv kulturális szervezet létrehozásával. Gecse Géza Ján Kollárt és Pavol Jozef Šafárikot tekinti a pánszlávizmus igazi apostolainak, akik nem csupán azonosnak tartották a szlovák nyelvet a csehvel, hanem szlovák létükre küzdöttek az önálló szlovák nyelv és identitás ellen. A szlovák nemzeti ébredés képviselői a nagy szláv családhoz tartozás eufóriája után hamar rádöbbenek a hazai nemzettudat gyökereinek fontosságára. A pánszláv fenyegetés idegesítette a magyar belügyi szerveket Csernova esetében is, de még a szlovák értelmiség körében is kevesen voltak az orosz tájékozódás hívei.

Helyesen értelmezi Gecse Géza az 1848-49 után megkeseredett szlovák népvészér, Ludovít Štúr alapművét (*Das Slawenthum und die Welt der Zukunft*). Elemzésének számunkra igen sokat mondó része, amikor a Štúr munkáját „jegyzetelő” Lamanszkijt idézi: „... kizárólag a lengyel, a cseh és a horvát katolikus földesurak értelmezte szláv Ausztriától zárkóz-
nak el az oroszok.” Erre a sokat mondó és további kutatásokra sarkalló elemre mutat rá a szerző a későbbiekben is. Akszakov már 1877-ben „a Monarchiát a ’német-zsidó kultúra és a magyar martalóc vadság politikai keverékeként’ jellemezte, amelynek léte nemcsak alattvalói, hanem a szomszédos szlávok elnyomásán alapszik, viszont a szlovákok és a horvátok rendkívül hasonlítanak elnyomóikra.”

Gecse Géza könyve igen fontos adalék régióink szellemi összefüggérendszerének értelmezéséhez.

Käfer István

Fülöpné Erdő Mária: Élő Szó, Szent István Társulat, Budapest 2007

Élő kövek, Szent István Társulat, Budapest 2006

Élő Kenyér (előkészületben)

Örömmel adunk hírt egy új hittankönyv-sorozatról, amely igyekszik a hitoktatás egyik régi problémáját megoldani. Általános tapasztalat, hogy a hittant tanulók jelentős része az elsőáldozást követően már nem vesz részt sem az iskolai, sem a plébániai hitoktatásban. Ezeknek a gyerekeknek hitbeli tájékozottsága töredékes, mozaikszerű marad, mivel csak az első két-három évfolyam anyagával ismerkednek meg. Ismereteikből alapvetően fontos elemek teljesen hiányoznak.

Ez az új hittankönyv-család ezt a problémát törekszik kiküszöbölni, három kötetben, egyszerűen, tömören, világosan és érthetően

összefoglal mindent, amit egy katolikus hívőnek alapvetően fontos tudni. A sorozat nyújtotta széleskörű alapismeretekre később minden gond nélkül ráépíthető a felsőbb évfolyamok hagyományos hittani anyaga, azaz bármely más tankönyvcsalád illeszthető hozzá.

A sorozat első, *Élő Szó* című kötete az Ószövetségből és az Újszövetségből dolgoz fel húsz-húsz történetet, melyeket szentírási idézetekkel, feladatokkal egészít ki. A történetek úgy épülnek egymásra, hogy abból logikus láncolatként bontakoznak ki az üdvösségtörténet legfontosabb eseményei, a világ teremtésétől Jézus mennybemeneteléig. Ez a könyv nem csupán hittankönyv, hanem egyben szemelvényes képes Biblia is.

A második kötet, az *Élő kövek* ugyanezt a módszert alkalmazza, az Egyház életével, liturgiájával, ünnepeivel, szentségeivel és szentjeivel foglalkozik. Ez a kötet egyben imakönyvként is használható, tartalmazza az összes alapimádságot, a parancsolatokat és bőséges tételes hittani alapismereteket nyújt

A sorozat harmadik darabja az *Élő Kenyér*, az első gyónásra és az első szentáldozásra való közvetlen felkészülést segíti. Alaposan elemzi a tízparancsolatot, kibontja annak tartalmát, így alapvető erkölcsstani ismereteket nyújt. Foglalkozik a bűnbánat szentsége és az Oltáriszentség fogalmával, e két szentséget részletesen bemutatja. Többek között jól használható lelkitükröt közöl, megtalálható benne a gyónás formája, gyónási - áldozási imák. Ösztönöz arra, hogy a gyermek első áldozása után is folytassa a hittan tanulását, ne hagyja abba a lelkiéletet.

Mindhárom kötethez munkafüzet is tartozik, amely minden fejezethez változatos, különféle nehézségi fokú feladatokat kínál. Ezek az ismeretek gyakorlását, rögzülését szolgálják, megkönnyítik az órai munkát, és házi feladatként is kijelölhetők. Minden tematikus egységhez kapcsolódik egy-egy tudásszintet felmérő teszt, amelynek eredménye támpontot ad az értékeléshez, a további gyakorláshoz, ismétléshez.

A három könyv a hozzájuk tartozó munkafüzetekkel együtt olyan, alaposan kidolgozott egységet alkot, amely alkalmassá teszi arra, hogy nem csupán szakemberek, hanem szülők, nagyszülők is eredményesen használják a családban történő közös tanulás, a családi katekézis céljaira.

Mindhárom kötet gazdagon és ízlésesen illusztrált. Az igényes, vonzó képi világ segíti a gyerekeket, hogy az ismereteket örömmel sajátítsák el, és meg is jegyezzék azokat.

Szívből kívánjuk, hogy sok gyerekeknek, katekétának és szülőnek jelentsen érdemi segítséget ez a sorozat az élő hit megismerésében, átadásában és megélésében!

Edelényi Judit